

DERS 8

HALK SAĞLIĞI

- 19. yüzyıla dek felç ve erken ölüme neden olan hastalıklara karşı koruyucu gelişmelerin sağlık alanında gerçekleşmesi gelişmekte olan ülkelerde de görülmeye başlanmıştır.
- Hastalıklara karşı halkın korunması açısından gelişmelerin düzenlenmesi ve yasalarla sağlanması ile epidemik hastalıkları taşıyan hayvanların izole edilerek karantinaya alınması bulaşıcı hastalıkların kontrolü açısından önemli adımlardır.
- İtalyan rahip-hekim Fracastorinous bulaşıcı hastalıkların geçişini ilk açıklayan kişidir. Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, hastalıkların insandan insana geçmesinin başlıca biçimlerini fark etmiştir.
- .

- Van Leewenhoek 1696'da mikroskobu kullanmış ve "küçük hayvanlar" görmüş, hastalıklarla ilişkili olduklarını fark etmiştir.
- Bu küçük hayvanları önemsiz, zararsız organizmalar olarak tanımlamıştır.
- Mikroskobun keşfi ve kullanılması hastalıklarla bağlantılı olan patolojik süreçlerin doğasını anlamayı oldukça kolaylaştırmıştır
- Sanayi devrimi ile Avrupa ve Amerika'da toplum değişmiş, kasaba ve kentler büyümüş, madenler ve fabrikalarda vasıfsız işgücüne olan ihtiyaç doğmuştur.

- Yeni sanayi kasabalarında sanitasyon yoktu ancak 19. yüzyıl sonunda çoğu sanayileşmiş kentte su arıtma işlemleri ve kanalizasyon sistemleri kurulmuştur. 19. yüzyıl sonunda sağlık ve uzun yaşamı tehdit eden birçok faktör yeni yasalarla kontrol altına alınmıştır.
- 20. yüzyılda sağlıkla ilgili gelişmeler ve hastalıkların kontrolüne yeni yaklaşımlar getirilmiştir.
- Hastalıkların örüntüsü değişmiştir. Akciğer kanseri, duygusal bozukluklar, trafikle ilişkili yaralanmalar gibi hastalıklar sanayileşmiş bölgelerde belirgin hale gelmiştir.
- Ancak birçok enfeksiyon hastalığı gelişmekte olan dünyada, insanlığın $\frac{3}{4}$ 'ünün yaşadığı yerlerde yenilmez olarak kalmıştır.

- WHO tanımıyla **sağlık**, sosyal, mental ve fiziksel iyi olma durumudur.
- **Halk sağlığı** ise tüm insanların sağlığındaki ilerlemeler ve sürdürülmesini temel almaktadır. Bireylerin doğumdan ölüme dek sağlıklı olması temel amaçlardandır.
- Sağlığın iyi hale getirilmesinde
  - güvenli çevrenin korunması,
  - enfeksiyon bağışıklığının geliştirilmesi,
  - çocuklar için iyi ve dengeli beslenmenin sağlanması,
  - sağlık hizmetlerinin kullanılması gereklidir.

- Güvenli çevre açısından 19. yüzyılda önemli adımlar atılmıştır.
- Kanalizasyon sistemi ve suyun borular yoluyla tedarik edilmesi özellikle sindirimle ilgili enfeksiyonlar yüzünden her yaştan çocuğun ölmesi durumunu ortadan kaldırmıştır.
- Mutfakta hijyen, güvenli depolama, buzdolabının kullanımı birbirini etkilemiştir.
- Pek çok insan için ekonomik gelişmeler daha iyi ev koşulları, daha küçük ailelerle çocuklara alan sağlamış ve solunum yolu enfeksiyonlarının azalmasına katkıda bulunmuştur.

- Sosyal hayattaki bu gelişmelerle birlikte bebek ölüm oranları azalmıştır.
- Yaşam biçimi de sağlığı etkilemektedir.
- Sigara kullanımı koroner kalp hastalıkları, akciğer kanseri gibi hastalıklarla doğrudan ilişkilidir.
- Alkol ve ilaçlar, obezite, diş çürükleri, şiddet eğilimi ve trafik kazaları dahil birçok hastalıkla ilişkilidir.

EKOLOJİ VE HALK SAĞLIĞI

- Tıp gelişmekte olsa da ekolojik faktörler geçmişte olduğu gibi günümüzde de sağlıkla ilgili değişimlerden sorumludur.
- 14. yüzyılda Büyük Veba Salgınında sadece 4 yılda, Avrupa nüfusunun 1/3'ü, Ortadoğu, Çin ve Hindistan da dahil olmak üzere 75 milyon kişi ölmüştür.
- 14. yüzyıldaki veba salgını birkaç nedenle gerilemiştir.

- Hayatta kalan insanlar genetik olarak dayanıklı olanlardır ve muhtemelen veba basiline artan dirençle nesillerinin devamını getirebilmişlerdir.
- Bu durum DDT'ye dirençli sivrisineklerle aynı biyolojik olaydır.
- Bu olayla Avrupa'daki binaların tarzı değişmiş, ağaçtan yapılan evler yerini tuğla ve taş evlere bırakmıştır.
- Çoğu evin ahırında bulunan at gübresindeki sineklerin sayısı da böylece azalmıştır. Sinekler ishale neden olan organizmaların daha kolay yayılmasından sorumludur.

- Pencereleerde sinekleri uzak tutacak tellerin kullanılması gibi değişikliklere neden olmuştur.
- Bu değişiklikler ishalin kontrol yöntemleri ve nedenlerinin tıbbi olarak öğrenilmesine yardımcı olmuştur.
- Avcı-toplayıcı köklerimizizin yaşam biçimi doğaldan yapaya doğru bir değişime uğramıştır.
- Doğayla başa çıkmaya çalışan insan zamanla doğaya hükmetmeye başlayınca kent-doğa ikiliği baş göstermiş ve kentleşmenin geldiği noktayla iyinin (doğanın) kötüyle (kentle) savaşıması zorlaşmıştır.
- İnsan ekolojisi ekolojik olmayan bir hal almıştır.

SAĞLIK BİLGİSİ VE EPİDEMİYOLOJİ

- Antik çağdaki hekimlerin bilgilerinin sınırlı olması hastalıklara etkin müdahale etmelerini zorlaştırmıştır.
- Sıklıkla ölüm kayıtları tutsalar ve hastaları gözlemleseler de daha ziyade salgınlarla ilgilenmişlerdir.
- Rönesansa kadar yapılan genellemeler gerçek rakamlardan ziyade izlenimlere dayalıydı.

- Dikkatli klinik gözlem, iyi tanımlanmış olan vakaların dikkatle sayılması ve toplumun karakteristikleri ile vakalar arasındaki ilişkinin belirlenmesi önemlidir.
- Bu yöntem John Snow tarafından Londra'daki kolera nedeniyle meydana gelen ölümlerin oranı ve içme suyu kaynakları hakkındaki bilgilerin titizlikle toplaması sonucunda geliştirilmiştir.
- Basil izole edilmeden 30 yıl önce yayılım şekli gösterilmiş ve kolera bakterisi tanımlanmıştır.

- Epidemiyoloji tanımı başta “*salgınların bilimsel olarak çalışılması*” olarak yapılmıştır, ancak bu tanım insan sağlığını etkileyebilecek faktörler ve hastalıkların tüm çeşitleri de hesaba katılarak genişletilmiştir.
- Sağlık sorunlarının kontrol edilmesi için yapılan uygulamalar, tanımlanmış populasyonlardaki olaylar ve sağlıkla ilişkili durumların belirlenmesi ve dağılımının çalışılması olarak yeniden tanımlanmıştır.

- Bu tanım yine de tartışmalıdır, dağılım ilgili diğer karakteristikler, belli ajanların ortaya çıkarılması, yatkınlık, yaşanılan yer, yaş, cinsiyet, etnik köken gibi pek çok durumla ilişkili olarak seçilimi kastetmektedir.
- Dağılım, hastalığın başlangıcına ve ortaya çıkışına neden olan faktörler arasındaki süre, eğilimler gibi durumlarla ilgilidir.
- Hastalıklar çalışılırken sadece belli olan vakaları değil aynı zamanda bağışıklık durumu, yüksek kan basıncı veya bozulmuş akciğer işlevleri gibi sayısız sağlık durumunu hastalıkla ilişkili tutumlar da göz önünde bulundurulur.

- Deri kanseri güneş, iyonize radyasyona veya kanserojen kimyasallara uzun süre, yoğun bir şekilde maruz kalma sonucunda gelişebilmektedir.
- Konakçının deri pigmentasyonu önemlidir, küçük pigmentler güneş ışığının kanserojen etkisine daha duyarlıdır.
- Bir diğer etki dolaylı olarak yaş ve meslekle ilişkilidir. Balıkçılık veya tarımla uğraşan insanlar, genelde erkekler uzun dönemlerde güneş ışığına maruz kalırlar.
- Kanserli değişim yaşlılarda daha fazla görülmektedir.
- İklim ve coğrafya güneş ışığına maruz kalma açısından önemli çevresel faktörlerdir.

EKOSAĞLIK

- Günümüzde hastalık ve sağlık durumlarının ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik durumlara bağlı olarak ortaya çıktığı daha anlaşılır hale gelmiştir.
- Aynı zamanda etki tek yönlü değildir, sağlık ekolojik ve sosyal sonuçları şekillendirmektedir.
  - Yoksulluk sıtmaya maruz kalmanın önemli bir faktörüdür ve ekonomik gelişme sıtma oranından etkilenmektedir.
- Hastalık salgınlarının sonuçları sadece halk sağlığı meselesi değildir aynı zamanda önemli ekonomik sonuçlara da sahiptir.
  - 2003 yılındaki küresel SARS salgını milyonlarca dolardan fazla ekonomik etki yaratmıştır.

- Ekoloji ve insan sağlığı arasındaki ilişkilerin araştırılması **Sağlığa Yönelik Ekosistem Yaklaşımlar** veya **Ekosağlık** olarak bilinen alanı ortaya çıkarmıştır.
- Ekosağlık, sağlık ve evre etkileşimlerini göz önünde bulunduran bütüncül yaklaşımlardan biridir.
- Etkileşimde olan sistemlerin birey ve populasyon açısından sağlığı, insan ve hayvan tıbbi konularının tümünü incelemektedir.

- Sistemler, bireysel altsistemler gibi daha küçük ölçekli ve ekosistemler gibi daha büyük ölçeklidir.
- Genellikle insanlar, hayvanlar ya da her ikisinin yaşadıkları ekosistemler arasında çoklu etkileşimleri içerir, bu nedenle ekosistem yaklaşımı gerektirir.
- Ekosağlığın ele aldığı sorunlar genelde sistematik olarak görülebilir, halk sağlığında olduğunda gibi nedenlerle daha fazla ilgilidir.
- Ekosağlık sorunları kavramsal bir çerçeve, bütüncül bir araştırma ve eğitim modelleri gibi disiplinlerin ötesine geçen yöntemleri gerektirir.

- Belirli bir durumun ekolojik ve sosyo-ekonomik boyutları arasındaki etkileşimlere ve insan sağlığına olan etkileri yanı sıra insanların ekosistemi nasıl kullandığı veya ekosistemi nasıl etkilediği, ekosistemlerin kalitesi için ne gibi etkiler yaratacağı, ekosistem hizmetleri ve sürdürülebilirliğe odaklanmaktadır.
- Ekosistemler temel malzeme ihtiyaçlarını sağlar ve hastalığın yayılmasını etkilerler. İnsanlar için olumsuz sonuçlar doğduğunda bu bağlantılar daha belirgin hale gelmektedir.
- Örneğin, Brezilya ve Peru'daki vampir yarasa kuduz salgınları altın madenciliği araştırmalarının neden olduğu arazi kullanımını değişikliğiyle ilişkilidir.